

ЕВРОПЕЙСКО И МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО/ EUROPEAN AND INTERNATIONAL LAW

РЕШЕНИЕТО ПО ДЕЛОТО ЗА ЕЛЕКТРИЧЕСКАТА КОМПАНИЯ НА СОФИЯ И БЪЛГАРИЯ (БЕЛГИЯ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ) В ПРАКТИКАТА НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СЪД НА ООН

Гергана Гозанска

THE JUDGMENT OF THE CASE CONCERNING THE ELECTRICITY COMPANY OF SOFIA AND BULGARIA (BELGIUM V. BULGARIA) IN THE PRACTICE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

Gergana Gozanska

Abstract: *The judgment of the case concerning the Electricity Company of Sofia and Bulgaria (Belgium v. Bulgaria) of the Permanent Court of International Justice is applicable in the practice of the International Court of Justice in two cases. These cases are the case concerning the Right of Passage over Indian Territory (Portugal v. India) and the case concerning the Certain Property (Liechtenstein v. Germany). This article examines three cases and makes comparison of the grounds for jurisdiction, the preliminary objections in view of the reservation *ratione temporis* and the judgments.*

Key words: *The case concerning the Electricity Company of Sofia and Bulgaria (Belgium v. Bulgaria), International Court of Justice.*

Увод

Решението по делото за Електрическата компания на София и България (Белгия срещу България) е единственото решение, постановено от Постоянния съд за международно правосъдие по отношение на България¹. Настоящата статия разглежда предварителните възражения на България и мотивите на съда при постановяване на решението. Акцентът е поставен върху приложението на това решение в практиката на Меж-

дународния съд на ООН. Тази практика включва две дела: делото за Правото на преминаване през индийска територия (Португалия срещу Индия) и делото за Определено имущество (Лихтенщайн срещу Германия). Основната задача на статията е да направи съпоставка между трите дела, като посочи основанията за юрисдикция на съда, представените предварителни възражения с оглед на резервата *ratione temporis* и постановените решения.

¹ В практиката на Постоянния съд за международно правосъдие по отношение на България се включват още две решения, но те са на основание на чл. 29 от Статута (съкратена процедура) и чл. 60 от Статута (тълкуване на решение), както и две съвещателни мнения. Вж. Treaty of Neuilly, Article 179 Annex, Paragraph 4 (Interpretation), Collection of Judgments, 1924, P.C.I.J., Series A, No 3; Interpretation of Judgment No 3, Collection of Judgments, 1925, P.C.I.J., Series A – No 4; The Greco-Bulgarian “Communities”, Collection of Advisory Opinions, 1930, P.C.I.J., Series B. – No 17; Interpretation of the Greco-Bulgarian Agreement of December 9th, 1927 (Caphandaris-Molloff Agreement), Advisory Opinion of March 8th, 1932, Judgment, Orders and Advisory Opinions, P.C.I.J., Series A./B., No 45.

I. Резервата *ratione temporis*

Юрисдикцията на Международния съд на ООН² е два вида: договорна и задължителна. Договорната е на основание на специално споразумение или на действащи международни договори. Задължителната е уредена в чл. 36, т. 2 от Статута на съда и при нея всяка държава с едностранна декларация заявява, че приема юрисдикцията на съда. Декларациите за признаване на задължителната юрисдикция на съда могат да бъдат безусловни и такива, съдържащи определени резерви³. Целта на резервите е деклариращата държава да ограничи компетентността на съда спрямо определени спорове. Резервите могат да ограничат юрисдикцията на съда с оглед предмета на спора (*ratione materiae*), с оглед страните по спора (*ratione personae*) и с оглед определена дата, посочен период от време или друг срок (*ratione temporis*). Резервата *ratione temporis* може да изключва компетентността на съда по „бъдещи спорове“, по „бъдещи ситуации или факти“ и по „бъдещи спорове, възникнали от бъдещи ситуации или факти“⁴. Тази резерва се анализира от Постоянния съд за международно правосъдие по делото между Белгия и България относно Електрическата компания на София и България.

II. Делото за Електрическата компания на София и България (Белгия срещу България)⁵

Фактите по делото се отнасят до предоставена от Столична община концесия за разпространение на електрическа енергия за осветление и

електрическо хранване на френска компания, която през 1909 г. прехвърля правата си на Електрическата компания на София и България, учредена в Брюксел, Белгия.

По време на Първата световна война (1914–1918 г.) работата на компанията е поета от общината. След войната въз основа на клаузите на Ньойския договор⁶ (1919 г.) Смесен арбитражен съд постановява решение (5 юли 1923 г.), с което възстановява владението на белгийската компания и назначава експертна комисия с цел определяне на дължимото обезщетение и тарифата за продажната цена на електрическата енергия. Експертите представят доклад и Смесеният арбитражен съд постановява второ решение (27 май 1925 г.), с което приема формула за определяне на продажната цена на електрическата енергия⁷.

Приетата формула се прилага до 1934 г., когато възниква спор между страните относно цената на въглищата⁸. Белгийската страна предлага той да бъде отнесен за решаване отново от Смесения арбитражен съд, а Столична община уведомява, че вече е сезирала Софийския областен съд. Решението на този съд се обжалва и от двете страни пред Софийски апелативен съд, който потвърждава решението на областния съд в частта му в полза на общината и отменя тази в полза на компанията. Компанията обжалва постановеното решение пред Върховния касационен съд (ВКС). Отношенията между страните се усложняват и от приетата Наредба-закон за данък върху приходите от 1936 г., с която се налага различен данък на

² По-подробно за юрисдикцията на Международния съд на ООН вж. Драгиев, Ал. Международно правораздаване. Международен арбитраж и международен съд на ООН. С.: Сиби, 2012, с. 80–100.

³ Пак там. с. 100–123.

⁴ Пак там. с. 114–116.

⁵ За посочените факти по делото са използвани: *The Electricity Company of Sofia and Bulgaria, Belgium v. Bulgaria, Judgment of April 4th, 1939, Judgments, Orders and Advisory Opinions, P.C.I.J., Series A/B No 77, p. 69–74.*

⁶ Основанието за започване на производство от компанията срещу Общината и България пред Смесен арбитражен съд е чл. 182 от Ньойския договор, който гласи: „Концесии, гаранции за доходи и права на експлоатация в българска територия, както са посочени от този договор, за които имат интерес лица с националност на Съюзническите и Асоциираните сили, или компании или сдружения, контролирани от лица с такава националност, могат в случай на извънредни условия на работа или на отнемане на владението, което е резултат от военни условия или мерки, да бъдат продължени по искане на заинтересованата страна, което искане трябва да бъде направено в срок от три месеца от влизането в сила на този договор, за един период, който ще бъде определен от смесения арбитражен съд, който ще вземе предвид периода на лишаване от владение или извънредните условия на работа.

Всички одобрени споразумения или договори, които са сключени преди влизането на България във войната между българските власти и компании или сдружения, които са контролирани от финансови групи на съюзниците се потвърждават. Въпреки това, срокове, цени и условия, изложени в тях могат да бъдат ревизирани, като се имат предвид новите икономически условия. В случай на спор решение ще бъде взето от смесения арбитражен съд“.

⁷ По-подробно за решението вж. *Judgment of April 4th, 1939, p. 70.*

⁸ Цената на въглища, посочена от компанията е 330 лв., а цената, определена с Решение на Дирекция на държавните мини от 24 ноември 1934 г., е 360 лв. По-подробно вж. *Id.*, p. 70–71.

електрическите компании, произвеждащи електрическа енергия и на тези, които я купуват⁹.

С писмо от 24 юни 1937 г. белгийският пълномощен министър в София уведомява българските власти, че спорът е такъв, който съгласно Договора за помирение, арбитраж и съдебно уреждане от 23 юни 1931 г. може да бъде едностранно предаден на Постоянния съд за международно правосъдие (ПСМП)¹⁰.

На 3 август 1937 г. българските власти отговарят, че според тях споровете между общината и компанията са от изключителната компетентност на българските съдилища, както и че българското правителство не може да се съгласи с предложението спорът да бъде отнесен пред друга юрисдикция. На 16 март 1938 г. ВКС отхвърля жалбата, подадена от компанията, но преди постановяването на това окончателно решение Белгия подава молба до ПСМП.

На 26 януари 1938 г. белгийското правителство подава молба до ПСМП, с която моли съда да приеме, че България не е изпълнила международните си задължения, изразяващи се: във въвеждане на тарифа за въглища от Дирекция на държавните мини (24 ноември 1934 г.), с която се дава възможност на Общината да наруши изпълнението на решенията, постановени от Смесения арбитражен съд от 1923 г. и 1925 г.; с постановяване на решения на Софийския областен и апелативен съд, които не кореспондират на решенията на Смесения арбитражен съд; с обнародването на Наредба-закон за данък върху приходите, с която се въвежда различен данък за предприятия, които продават електрическа енергия собствено производство и такива, които продават електрическа енергия, произведена от тях¹¹.

Белгийското правителството както в своята молба, така и в своя меморандум се позовава на два документа, удостоверяващи юрисдикцията на съда. На първо място, Договорът за помирение, арбитраж и съдебно уреждане между Белгия и България от 23 юни 1931 г. в сила от 4 февруари

1933 г. (Договор от 1931 г.). На второ място, Декларацията на Белгия от 10 март 1926 г. и Декларацията на България от 12 август 1921 г. за признаване задължителната юрисдикция на съда.

В предварителните си възражения българското правителство оспорва компетентността на съда както по договора, така и по декларациите.

Възраженията относно юрисдикцията на съда на базата на Договора от 1931 г. са насочени към: „мълчанието“¹² на белгийското правителство за правата, по отношение на които страните са в конфликт; „преждевременната и нередовна молба“¹³ на Белгия до съда, която е подадена преди окончателното решение на ВКС; неспазване на разпоредбата на чл. 3 от договора за решаване на спора от съдебни или административни органи на съответната страна¹⁴. Това, че спорът не попада сред посочените в чл. 36 от Статута е възражение, с което България оспорва компетентността на съда както на основание на договора, така и на основание на декларациите.

Другото възражение, с което се атакува компетентността на съда на основата на Декларациите на Белгия и България, акцентира на резервата *ratione temporis* в белгийската декларация.

Декларацията на България от 12 август 1921 г. признава задължителната юрисдикция на съда по отношение на всяка държава, приела същото задължение и без специално споразумение. Условието на взаимност се открива и в белгийската декларация от 10 март 1926 г., но за период от 15 години за „всякакви спорове, възникнали след ратифицирането на декларацията по отношение на ситуации или факти последващи ратификацията“¹⁵.

Страните се съгласяват, че датата на спора е 24 юни 1937 г., т.е. датата, на която белгийската страна уведомява българските власти, че спорът ще бъде отнесен до ПСМП.

Според българското правителство, ако се приеме, че „белгийската декларация от дата 10 март 1926 г. създава юридическата връзка между

⁹ Чл. 30 от Наредба-закон за данък върху приходите: „Лицата, които продават електрическа енергия плащат: а) за продадена електрическа енергия от собствено производство (произведена от продавача – данъкоплатец) или купена от други източници, които плащат данъка – по 10 стотинки на продадена киловат час; б) за продадена електрическа енергия от чужди източници (непроизведена от продавача – данъкоплатец), които не плащат данъка – по 60 стотинки на продадена киловат час“. – Вж. ДВ, бр. 24 от 3 февруари 1936 г.

¹⁰ По-подробно за съдържанието на писмото от 24 юни 1937 г. – Вж. Judgment of April 4th, 1939, p.

¹¹ По-подробно за молбата на Белгия до ПСМП. – Вж. Judgment of April 4th, 1939, p. 65-66.

¹² Id., p. 77.

¹³ Id., p. 78.

¹⁴ По-подробно за предварителните възражения на България спрямо Договора от 1931 г. Вж. Id., p. 77–80.

¹⁵ Id., p. 81.

страните съгласно чл. 36 от Статута¹⁶, то ситуацията, довела до спора, е от преди тази дата. За такава ситуация се възприемат решенията на Смесения арбитражен съд и по-специално приетата формула за определяне цената за разпространение на електроенергия, която е в „центъра на спора“¹⁷. Също така се твърди, че тъй като ситуацията, произтичаща от тази формула, е от преди датата на белгийската декларация, българското правителство има основание да твърди, че възникналият спор попада извън юрисдикцията на Съда поради резервата *ratione temporis* в белгийската декларация.

Съдът счита, че не съществува връзка между настоящия спор и решенията на Смесения арбитражен съд. Решенията на този съд действително установяват между Белгийската електрическа компания и българските власти ситуация, която датира от преди 10 март, 1926 г., но не от нея възниква спорът. Според съда „единствените ситуации или факти, които трябва да се вземат предвид от гледна точка на задължителната юрисдикция, са тези, които са причина за спора ... и наличието на предходни такива не означава, че спора е възникнал във връзка с тях“¹⁸. В конкретния случай съдът приема, че последващите актове, с които се променя прилагането на формулата, са довели до спора. Като такива актове се посочват: Решението на Дирекция на държавните мини от 24 ноември 1934 г., Решението на Областния съд от 24 октомври 1936 г. и Решението на Апелативния съд от 27 март 1937 г. Поради което, съдът отхвърля предварителните възражения на България и приема, че има юрисдикция по спора. Делото не се разглежда по същество заради началото на Втората световна война и постановеното Решение от 4

април 1939 г. е последното¹⁹ в практиката на съда с оглед установяване на неговата компетентност.

Посоченото в решението на ПСМП, че за определянето на юрисдикцията на съда се вземат предвид само ситуацията и фактите, които водят до спора, намира приложение и по делото за Правото на преминаване през индийска територия (Португалия срещу Индия) на Международния съд на ООН.

III. Делото за Правото на преминаване през индийска територия (Португалия срещу Индия)

Това дело е за спор между Португалия и Индия относно правото за преминаване през индийска територия между територията на Даман и анклавите Дадра и Нагар Хавели, както и между самите анклави.

Делото започва по молба на Португалия и посочените основания за юрисдикция на съда са Декларацията на Португалия от 19 декември 1955 г. и Декларацията на Индия от 28 февруари 1940 г. за признаване на задължителната юрисдикция на съда.

В своята молба и меморандум²⁰ Португалия моли съда да приеме и постанови: че тя има право на преминаване през индийска територия и това се отнася за хора и стоки, включително военни сили; да приеме, че Индия възпрепятства това право и нарушава международните си задължения; да постанови тези действия да бъдат незабавно преустановени.

С контрамеморандума Индия представя и шест предварителни възражения²¹, които са причина да бъдат постановени две решения от 26 ноември 1957 г. и от 12 април 1960 г. С Решението от 1957 г.

¹⁶ Id.

¹⁷ Id.

¹⁸ Id., p. 82.

¹⁹ По-подробно за съдържанието на молбата и меморандума на Португалия до съда вж. *Case concerning right of passage over Indian territory (Preliminary Objections)*, Judgment of November 26th, 1957: I. C. J. Reports 1957, p. 125, p. 128–129.

²⁰ Предварителните възражения на Индия накратко са следните: Декларацията на Португалия от дата 1955 г. е невалидна, тъй като е несъвместима с предмета и целта на факултативната клауза на Статута; Молбата до съда от 22 декември 1955 г. е подадена преди изтичане на периода, необходим за изпращане на преписи от нея, по смисъла на чл. 36, ал. 4 от Статута; молбата е подадена в кратък срок след декларацията и това представлява злоупотреба с факултативната клауза и със съдебния процес; молбата е подадена преди искането за правото на преминаване през индийската територия да е било предмет на дипломатически преговори; спорът попада под изключителната юрисдикция на Индия; с Декларацията на Индия от 28 февруари 1940 г. се приема задължителната юрисдикция на съда за спорове, възникнали след 5 февруари 1930 г. по отношение на факти и ситуации след тази дата. По-подробно за предварителните възражения на Индия вж. Id., p. 129–134.

²¹ Петото предварително възражение е за това, че спорът е под изключителната юрисдикция на Индия. Във връзка с това възражение Португалия моли съдът да приеме, че правото на преминаване се регламентира от обичая и общите принципи на правото, както и че не може да бъде преустановено, в подкрепа на което се цитира

съдът отхвърля първите четири възражения, а по последните две²² се произнася с Решението от 1960 г.

Шестото възражение е за това, че Декларацията на Индия от 28 февруари 1940 г. указва, че тя приема задължителната юрисдикция на съда за „спорове, възникнали след 5 февруари 1930 г. по отношение на ситуации или факти след тази дата“²³.

Според Индия искането на Португалия за право на транзитно преминаване се отнася за период много преди месец февруари 1930 г. Това възражение на Индия се основава на две причини. Първата е, че спорът не е възникнал след 5 февруари 1930 г., и втората, че настоящият спор е по отношение на ситуации и факти преди тази дата. Индия счита, че спорът е възникнал преди месец февруари 1930 г., докато Португалия възражава, че спорът е възникнал през 1954 г., когато правителството на Индия приема мерки, възпрепятстващи преминаването.

Съдът посочва, че поради „представените противоречиви аргументи не е в състояние на този етап да определи датата на която спорът е възникнал, както и дали спорът е продължение на предходен такъв, както и, че не разполага с достатъчно доказателства и за това дали спорът е относно ситуации и факти преди или след датата 5 февруари 1930 г.“²⁴. Поради това с Решението от 1957 г. приема шестото предварително възражение да бъде разгледано по делото по същество.

При разглеждане на делото по същество Индия отново посочва, че резервата *ratione temporis* в нейната декларация, съдържа две условия. Първото, че се приема юрисдикцията на съда по спорове, възникнали след 5 февруари 1930 г., а второто, че ситуацията и фактите, довели до спора, също да бъдат след тази дата²⁵. Индия твърди, че настоящият спор не отговаря на нито едно от посочените две условия и следователно съдът няма юрисдикция.

Съдът приема, че от представените доказателства е видно, че преди 1954 г. преминаването е било извършено по начин, „възприет за приемлив и за двете страни“²⁶. Поради това няма основание да се твърди, че спорът е възникнал преди 5 фев-

руари 1930 г. Следователно, що се отнася до датата на възникване на спора, не съществува пречка за компетентността на съда.

След това заключение съдът разглежда и възражението на Индия, че спорът е по отношение на факти и ситуации преди 5 февруари 1930 г.

В съответствие с условията на Декларацията съдът приема, че ще „има компетентност, ако установи, че спорът отнесен до него е за ситуация след 5 февруари 1930 г. или за факти също след тази дата“²⁷. Според съда ситуацията, довела до спора, е относно португалските анклавни и упражняване правото на преминаване през индийска територия, а фактите са от 1954 г., когато Индия взема мерки за ограничаване на това право. Съдът приема, че преди 1954 г. правото на преминаване е осъществявано без каквито и да било възражения на страните и следователно ситуацията и фактите, довели до спора, също са след датата 5 февруари 1930 г. В тази връзка се цитира решението по делото за Електрическата компания на София и България за това, че следват да се вземат предвид тези факти и ситуации, които са причина за спора, и че наличието на предходни такива не означава, че спорът е възникнал от тях. Съдът изрично посочва, че ПСМП прави „разграничение между факти и ситуации представляващи източник на права за една от страните и факти и ситуации, които са източник на спора и посочва, че само последните се вземат предвид при прилагането на декларацията за признаване на задължителната юрисдикция на съда“²⁸.

С второто Решение от 12 април 1960 г., след като отхвърля предварителните възражения и приема, че има компетентност да разгледа спора, съдът постановява, че исковете на Португалия са неоснователни, тъй като правото на преминаване през индийска територия не се отнася до въоръжени сили, полиция, оръжие и боеприпаси, и че Индия не е нарушила своите задължения.

Шест предварителни възражения са представени и по делото между Лихтенщайн и Германия относно определено имущество.

Решението по делото за канала Корфу. Съдът се произнася по петото възражение с Решението от 1960 г., като го отхвърля. По-подробно за петото предварително възражение вж. *Id.*, p. 133–134, 136–137, 149–150 и *Case concerning Right of Passage over Indian Territory (Merits). Judgment of 12 April 1960: I.C.J. Reports 1960, p. 6, p. 13, p. 32–33.*

²² По-подробно за съдържанието на Декларацията на Индия от 28 февруари 1940 г. вж. *Judgment of November 26th, 1957, p. 140–141.*

²³ *Id.*, p. 151.

²⁴ *Judgment of 12 April 1960, p. 33.*

²⁵ *Id.*, p. 34.

²⁶ *Id.*

²⁷ *Id.*, p. 35.

IV. Делото относно определено имущество (Лихтенщайн срещу Германия)²⁹

Спорът по това дело е от 1945 г., когато на основание Декретите на „Бенеш“³⁰, Чехословакия конфискува земеделско имущество, вкл. сгради, инсталации, и движимо имущество на всички лица, принадлежащи на германския и унгарския народ независимо от тяхната националност. Конфискуваните имущества по Декрет № 12 са собственост и на поданици на Лихтенщайн, включително и на принц Франц Йозеф II. Тези мерки са оспорени от принца пред Административния съд в Братислава, който на 21 ноември 1951 г. постановява, че конфискацията на имуществото е законосъобразна, тъй като съответства на законодателството на Чехословакия.

През 1991 г. картина на холандския художник Питер ван Лар е предоставена за изложба от музея в Бърно (Чехословакия) на музея в Кьолн (Германия). Картината е собственост на семейството на принца на Лихтенщайн и е конфискувана по Декретите на „Бенеш“ през 1945 г. Новият принц на Лихтенщайн – Ханс-Адам II, започва дело за връщането ѝ пред германски съд. На 28 януари 1998 г. Федералният конституционен съд на ФРГ като последна инстанция отхвърля иска на основание на Бонския договор от 1952 г., който не допуска мерки или действия срещу германските активи след Втората световна война.

През същата година принцът на Лихтенщайн започва и производство пред Европейския съд по правата на човека³¹, завършило с решението, че не е налице нарушение на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи.

На 1 юни 2001 г. Лихтенщайн подава молба до Международния съд на ООН, съдържаща иск срещу Германия. Лихтенщайн моли съдът да приеме, че Германия носи международна отговорност и е длъжна да обезщети Лихтенщайн за претърпените вреди. Посоченото основание за юрисдикция на съда е чл. 1 от Европейската конвенция за мирно уреждане на спорове от 29 април 1957 г.

В отговор на меморандума Германия представя шест предварителни възражения срещу компетентността на съда и допустимостта³² на иска. Възраженията относно юрисдикцията на съда са следните: не съществува спор между страните по смисъла на чл. 27, буква „а“ от Европейската конвенция за мирно уреждането на споровете от 29 април 1957 г.³³, която влиза в сила за страните на 18 февруари 1980 г.; всички относими факти са преди влизането в сила на Европейската конвенция за мирно уреждане на споровете от 1957 г.; събитията, на които Лихтенщайн основава своите претенции, попадат във вътрешната юрисдикция на Германия.

След като съдът приема, че е налице спор между държавите, и отхвърля първото предварително възражение, разглежда второто възражение, основано на резервата *ratione temporis*.

Основните аргументи на Германия са, че спорът е свързан с факти и ситуации, възникнали преди влизането в сила на Европейската конвенция за мирно уреждане на спорове, т.е. преди 18 февруари 1980 г. – датата, на която конвенцията влиза в сила за Германия и Лихтенщайн. Според Германия спорът между страните относно имуществото на принца на Лихтенщайн, вкл. и картината на Питър

²⁸ За посочените факти по делото са използвани: *Certain Property (Lichtenstein v. Germany)*, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2005, р. 6, р. 13–15.

²⁹ Едвард Бенеш е президент на Чехословакия в периода 1935–1938 и 1946–1948 г. С подписаните от него декрети през 1945–1946 г. (известни като Декретите на „Бенеш“) се конфискува имуществото на около 3 млн. судетски немци и 30 000 унгарци, обвинени в сътрудничество с нацистите. Декретите забраняват и евентуални реституционни претенции.

³⁰ В Решението по това дело Европейският съд по правата на човека приема, че не е налице нарушение на чл. 6, ал. 1, чл. 1 от Протокол 1 и чл. 14 от Европейската конвенцията за правата на човека и основните свободи. По-подробно за Решението на Европейския съд по правата на човека вж. *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*, [GK], no 42527/98, ECHR 2001 – VIII.

³¹ Предварителните възражения относно допустимостта на иска накратко са следните: исковете на Лихтенщайн не са добре обосновани; решението по исковете ще изискват от съда да постанови решение по права и задължения спрямо държавите правоприемници на Чехословакия, при това в тяхно отсъствие и без тяхно съгласие; ощетените от конфискацията не са изчерпали всички налични вътрешноправни средства за защита. По-подробно за предварителните възражения на Германия вж. *Case concerning Certain Property (Liechtenstein v. Germany)*, Preliminary Objections of Federal Republic of Germany, 27 June 2002.

³² Съгласно чл. 27 от Европейската конвенция за мирно уреждане на спорове: „Разпоредбите на тази конвенция не се прилагат за:

(а) спорове относно факти и ситуации преди влизането в сила на тази конвенция между страните по спора“.

ван Лар, както и имуществото на други поданици на Лихтенщайн, е пряко свързан с Бонския договор и с Декретите на „Бенеш“. Докато Лихтенщайн счита, че спорът между страните е възникнал поради решенията на германските съдилища по делото за картината на Питър ван Лар и позициите на германското правителство след 1995 г.

Съдът се позовава на Решението по делото за Електрическата компания на София и България за това, че от значение са само тези факти и ситуации, които са източник на спора. В тази връзка посочва, че: „обект на тълкуване на ПСМП са били декларациите на държавите, а в настоящия случай съдът трябва да тълкува международен договор, както и че по настоящия спор въпросът не е за датата на възникване на спора, а за датата на фактите или ситуациите довели до него“³⁴. Независимо от тази разлика съдът посочва, че „не намира причина на това основание да тълкува по различен начин цитираната фраза“³⁵.

Съдът заключава, че решенията на германските съдилища по делото за картината на Питър ван Лар не могат да бъде отделени от Бонския договор и от Декретите на „Бенеш“ и следователно не могат да бъдат източник или причина за спора между страните, поради което приема второто предварително възражение за основателно и постановява, че няма юрисдикция по спора.

Заключение

В резултат на разгледаното решение по делото за Електрическата компания на София и България (Белгия срещу България) и неговото приложение в практиката на Международния съд на ООН могат да бъдат направени няколко извода. Постановеното от ПСМП решение в частта, че: „единствените ситуации или факти, които трябва да се вземат предвид от гледна точка на задължителната юрисдикция, са тези, които са причина за спора“ – се прилага от Международния съд на ООН по две дела. Това са делото за правото на преминаване през индийска територия (Португалия срещу Индия) и делото за определено имущество (Лихтенщайн срещу Германия). Общото между разгледаните дела е, че се оспорва юрисдикцията на съда, (както на ПСМП, така и на Международния съд на ООН), поради ограничението *ratione temporis*. Разликите са по отношение основанията за юрисдикция, условията на резервата *ratione temporis* и предварителните възражения.

Делото Белгия срещу България е единственото, по което са представени две основания за юрисдикция на съда, а именно: Договор за помирение, арбитраж и съдебно уреждане от 1931 г. и Декларации на държавите по чл. 36, т. 2 от Статута.

По делото Португалия срещу Индия компетентността на съда е определена на основата на Декларациите на двете държави, а по делото Лихтенщайн срещу Германия основанието е Европейската конвенция за мирно уреждане на споровете от 1957 г.

Разликата по отношение на резервата *ratione temporis* е между делото за Електрическата компания на София и България и делото за правото на преминаване през индийска територия от една страна и делото за определено имущество от друга.

По делото Белгия срещу България и делото Португалия срещу Индия резервата *ratione temporis* в белгийската и индийската декларация е идентична и се отнася за бъдещи спорове, възникнали от бъдещи ситуации или факти. Докато по делото Лихтенщайн срещу Германия ограничението, съдържащо се в чл. 27, б „а“ от Европейската конвенция за мирно уреждане на спорове от 1957 г., е само за бъдещи ситуации или факти.

По отношение на предварителните възражения също има разлики. По делото за Електрическата компания на София и България в предварителното си възражение България оспорва компетентността на съда въз основа на резервата *ratione temporis*, съдържаща се в белгийската декларация при условията на взаимност. По делото за правото на преминаване през индийска територия, Индия оспорва компетентността на основата на същото ограничение, но то се съдържа в нейната собствена декларация. Ограничението по време, на което се позовава Германия в своето възражение по делото относно определено имущество, не се съдържа в някоя от декларациите на спорещите страни, а е налично в Европейската конвенция за мирно уреждане на споровете от 1957 г.

От постановените решения може да се направи заключението, че при оспорване на юрисдикцията на съда, поради резервата *ratione temporis*, въпросът дали дадена ситуация или факт е преди, или след определена дата, се решава от съда по всеки конкретен случай и в рамките, посочени в декларациите на държавите или в приложимия международен договор.

БИБЛИОГРАФИЯ

Драгиев, Ал. Международно правосъдие. Международен арбитраж и международен съд на ООН. С.: 2012. // **Dragiev, Al.** *Megdunarodno pravosadie. Mezhdunaroden arbitrazh i mezhdunaroden sad na OON.* S.: Sibi, 2012.

³³ Certain Property (Liechtenstein v. Germany), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2005, p. 6, p. 24–25.

³⁴ Id.